

CRISE DOS ANOS 70

A partir dos seguintes documentos elaboraremos unha composición de texto histórico sobre a crise que lle puxo fin ao réxime franquista (1936-1975), a crise dos anos 70.

O sistema político existente en España desde 1939 a 1975 denomínase réxime Franquista e é unha ditadura xa que Franco asumiu todos os poderes; baseaba a súa lexitimación na “vitoria” e xustificaba as súas decisións na necesidade de “salvar España do mal” (liberalismo e socialismo) e mantela en paz.

Tras a autarquía inicial dos anos 40 e o aperturismo dos 50, os anos 60 foron a etapa de desenvolvemento, debido especialmente á tranquilidade política e ao impulso dos Plans de Desenvolvemento, ao auxe das importacións, o ascenso dos investimentos estranxeiros, a concentración industrial, o caos urbanístico, o auxe da banca, a mellora da Seguridade Social, as melloras na alimentación, o aumento da capacidade de consumo, a reforma dos plans de ensino e a evolución cultural. Porén, o goberno de Franco exerceu represión indiscriminada sobre a poboación vasca para frear o movemento nacionalista periférico, pois ETA decidira optar pola loita armada para combater o réxime franquista e asasinara ó policía Melitón Manzanas. O fracaso do Proceso de Burgos en 1970, que pretendía dar un escarmento a ETA condenando a seis etarras á pena de morte, o que acabou nunha grande protesta interna e internacional, que obrigou a Franco a indultalos e favoreceu a ETA, provocou un illamento internacional semellante ó dos anos 40 que frustrou o acordo preferente de España para entrar na CEE.

A finais dos anos 60 e inicios dos 70 confírmase a crise do desenvolvemento económico e do propio réxime político.

A fins dos anos 60 a economía española acusa un estancamento do crecemento motivado por erros da planificación nos plans de desenvolvemento e a inicios dos 70 comezan a acusarse os primeiros síntomas da crise do petróleo de 1973. Ante a inflación de prezos e o lento ascenso dos salarios desátase unha crecente conflitividade laboral, con numerosas folgas en múltiples lugares do país. Ante os estraños efectos da crise que son a inflación, o paro e a forza das reivindicacións obreiras, os empresarios mostran un tremendo desconcerto.

Ante as dificultades económicas os campesiños, obreiros e incluso clases medias abandonaron a súa actitude pasiva e moitos reclamaron dos gobernantes cambios económicos, pero tamén políticos e culturais, ao que o goberno reaccionou con represión.

A situación de crise ía agrandándose ó longo dos anos 70 e as primeiras medidas de contención non se toman ata o primeiro goberno democrático de 1977.

A fins dos anos 60 o deterioro físico de franco (cerca de 80 anos e doente de Párkinson), as manifestacións dos estudantes universitarios (contaxiados polo “maio do 68” francés), as folgas obreiras e a actividade terrorista de ETA afectaron á estabilidade política do réxime franquista. Franco tentou estabilizar a situación recorrendo a declarar Estados de Excepción de xeito reiterado, é dicir, suprimir as poucas liberdades que existían e incrementar a represión, sobre todo no País Vasco; nomear a Juan Carlos de Borbón como sucesor e continuador na Xefatura do estado, logrando así os políticos do Opus Dei impoñer ós falanxistas a opción monárquica, os falanxistas non se atreveron a criticar a Franco, pero denunciaron a corrupción dos gobernantes tecnócratas do Opus Dei no asunto Matesa (ministros do Opus Dei tiñan beneficiado con numerosos créditos e subvencións a unha empresa téxtil por actividades inexistentes), porén Franco rexeitou as críticas falanxistas optando por nomear máis ministros tecnócratas; e confiar en Carrero Blanco como home capaz de asegurar a fidelidade de Juan Carlos ós principios do Movemento, de manter unidos a militares, tradicionalistas, católicos conservadores do Opus dei e falanxistas nun espírito de continuísmo sen cambios e de impedir o crecemento da oposición democrática. En 1973, Franco cede a Carrero Blanco a Xefatura do goberno e este actúa obsesionado polos rumores de desviacións liberais de Juan Carlos e polo fantasma dunha conspiración liberal-comunista-masónica e separatista que ameazaba a paz de España. Carrero Blanco freou a tímida apertura política e incrementou a represión, pero a súa función como presidente do goberno foi curta pois en decembro de 1973 morreu a consecuencia dun atentado de ETA contra o seu coche.

A súa morte desorientou a Franco e ós franquistas e agravou moitísimo a inestabilidade política. O novo presidente do goberno, Arias Navarro, ó longo dos anos 74-75, mostrouse contraditorio xa que, inicialmente ofreceulles ós españois unha reforma gradual do réxime franquista, permitindo a creación de certas asociacións políticas e favorecendo a liberdade de prensa (“o espírito aperturista do 12 de febreiro”), pero pronto, ante as fortes críticas dos inmovilistas e dos demócratas e o aumento dos atentados de ETA, decidiu anular todas as promesas de cambio e refuxiarse nas medidas represivas.

O fracaso de Arias Navarro e a propia descomposición do réxime franquista estiveron relacionados: coa existencia de rivalidades entre as familias políticas Arias Navarro decidiu prescindir de case todos os militares e de todos os tecnócratas do Opus Dei á hora de escoller a ministros; co impacto da crise económica de 1973, debida á crise do petróleo que tivo lugar a raíz da guerra do Yom Kippur, tras a que a OPEP (Organización de Países Exportadores de Petróleo) pechou o suministro do petróleo para perxudicar a occidente, producíndose así un encarecemento da produción e unha crise xeralizada, que empeza a debilitar os éxitos do desenvolvemento e a xerar crecente descontento entre a poboación; coa influencia da revolución portuguesa do 25 de abril de 1974, co exemplo dos militares portugueses derrocando unha ditadura e implantando unha democracia que xeraba esperanzas entre certos militares españois, polo que os oficiais da Unión Militar Democrática foron moi perseguidos; coa tendencia á unificación dos grupos políticos da oposición democrática, pois o partido comunista logrou agrupar a moitos sectores políticos ó crear a Xunta Democrática en 1974 e o PSOE fixo o mesmo con outros sectores ó lograr a creación da Plataforma de Convergencia Democrática en 1975, ao que Arias Navarro respondeu endurecendo a represión contra os demócratas; coa debilidade exterior ante Marrocos, xa que Hasan II organiza unha marcha de varios centos de milleiros de marroquís para invadir pacificamente o Sahara español e Arias Navarro remata cedendo ante a presión da “marcha Verde” e abandona ós saharauis, aceptando o reparto do seu territorio entre Marrocos e Mauritania; coa confrontación crecente entre membros progresistas do clero, sendo especialmente graves o enfrontamento co bispo de Bilbao, monseñor García Añoveros, que reclamaba nunha homilía respecto para a lingua e a identidade vasca, ao que Arias Navarro respondeu ameazando ao bispo coa expulsión de España e este último respondeu ameazando con excomungar aos membros do goberno, e as discrepancias co cardeal de Madrid, monseñor Tarancón, Arias Navarro criticou a súa falta de lealdade e Tarancón respostoulle esixindo liberdades; e co incremento dos atentados terroristas, pois tanto ETA como o FRAP (Frente Revolucionaria Antifascista e Patriota) e os grupos fascistas (guerrilleiros de Cristo Rei e Triple A entre outros) lanzaron unha campaña de atentados continuos. Tamén as GRAPO (Grupos de Resistencia Antifascista Primeiro de Outubro), vinculadas ao partido comunista, protagonizaron atentados. Arias Navarro optou por tolerar os atentados fascistas e por reprimir con dureza os atentados de ETA e do FRAP, executando cinco membros destes dous grupos, en setembro de 1975, o que provocou unha grande protesta internacional contra a pena de morte e derivou nun grave illamento político do réxime franquista similar ó de 1945.

A morte de Franco o 20 de novembro de 1975 abriu un período de grande incerteza coñecido como “A transición”.

O proceso de transición desde a ditadura de Franco ata a consolidación dun sistema democrático, estivo marcado por unha grave tensión en torno ó dilema: continuar coa ditadura sen cambios (continuismo), realizar unha transformación gradual da ditadura cara á democracia /reforma) ou provocar un cambio revolucionario capaz de acabar coa ditadura franquista e instaurar un sistema democrático (ruptura).

Na resolución deste dilema resultaron claves: a toma de postura inicial do rei Juan Carlos que fixo un proceso de coroación ambiguo, mesturando referencias á fidelidade ós principios do movemento para tranquilizar ós continuistas e con referencias á reconciliación, tolerancia, liberdade e recoñecemento das diferenzas rexionais, para calmar aos reformistas e nacionalistas e acabou asumindo un indulto parcial de presos políticos sen delitos de sangue, tratando de calmar ós partidarios da ruptura; a aposta por Adolfo Suárez como presidente do goberno, aproveitándose das dificultades de Arias Navarro para frear os conflitos, polo que acepta a súa dimisión, pois

estorbáballe un falanxista de idade avanzada como o presidente e prefería apostar por un falanxista dinámico e audaz da súa mesma idade, capaz de negociar con todos os grupos políticos e dirixir a transición; o presidente acelerou con audacia os cambios, ofertando o reformismo, decretando unha amnistía de presos políticos, propoñendo unha Lei para a Reforma Política e ofertando unhas eleccións xerais libres a cortes constituíntes para xuño de 1977; e a actitude dos grupos partidarios da ruptura, que inicialmente desconfían da postura de Juan Carlos e Adolfo Suárez e optan por mobilizar á poboación (convocando manifestacións e folgas que reclaman amnistía xeral para os presos políticos, legalización de todos os partidos e sindicatos, estatutos de autonomía para as nacionalidades e inmediata convocatoria de eleccións libres), para lograr máis forza deciden fusionar a Xunta Democrática coa Plataforma de Convergencia Democrática creando unha alianza de liberais, demócratas, socialistas e comunistas co nome de Coordinación Democrática, pero ante os éxitos de Suárez, os rupturistas acabarán admitindo a vía reformista.

A clave do proceso de transición resultou ser a sorprendente capacidade negociadora e a intuición política de Adolfo Suárez reflectida no atrevemento para manter contactos secretos con Felipe González (PSOE) e con Santiago Carrillo (PCE) como líderes de Coordinación Democrática, á procura de lograr un pacto de apoio ó rei Juan Carlos I e á súa proposta de Reforma Política, a cambio de comprometerse a legalizar todos os partidos políticos e asegurar unhas eleccións realmente libres; no acerto da elección do xeneral Gutiérrez Mellado como Ministro de Defensa, encargado de controlar o malestar dos militares coa actitude do rei Juan Carlos I e coa pretensión reformista de Adolfo Suárez; na audacia para presentar o proxecto de Lei para a Reforma Política a aprobación dos procuradores das cortes franquistas, posto que regulaba a convocatoria dunhas eleccións libres democráticas. A aprobación por unha grande maioría dos procuradores (18/11/76) significou a disolución destas cortes e a autorización legal dos representantes do franquismo a apertura democrática e para sometela a aprobación en referendo da Lei para a Reforma Política (15/12/76), por unha inmensa maioría dos españois, significou o fracaso total dos continuístas (só 2,6% de votos en contra) e un grande fracaso dos partidarios da ruptura (pedían a abstención de voto e votaron o 77% dos españois); na firmeza para lograr convencer definitivamente ós partidarios da ruptura de que a transición pasaba polo apoio á monarquía e á vía reformista. Negociou con Felipe González e Santiago Carrillo a amnistía e legalización de partidos para antes das eleccións, a pesar das oleadas de atentados e secuestros, atreveuse a facer desaparecer o Movemento Nacional e recoñecer a liberdade sindical e impuxo por decreto e por sorpresa a legalización do Partido Comunista de España, incluso chegou a conceder unha nova amnistía, especialmente para presos relacionados con ETA, para atraer ós propios nacionalistas vascos; na fortaleza para aguantar o impacto negativo dos atentados, tanto dos grupos fascistas (ataques a librarías, bombas contra as sedes de xornais e matanza de avogados laboristas na rúa Atocha de Madrid), como de ETA (atentaban contra policía, gardas civís e militares) ou do GRAPO (secuestraban a cargos políticos e xefes militares e mataban policía). Todos estes actos terroristas tiñan como obxectivo facer fracasar a reforma, provocando ós militares para que deran un golpe de estado, pero Adolfo Suárez optará incluso por decretar un estado de excepción (suspensión de liberdades, para tranquilizar ós militares), sen paralizar o proceso de reforma; e a capacidade para organizar unha coalición electoral integrando na Unión de Centro Democrático (UCD), a múltiples personalidades e grupos políticos de orientación reformista ou centrista.

As eleccións democráticas do 15 de xuño de 1977 foron as primeiras eleccións desde 1936 e as primeiras a cortes constituíntes desde 1931, marcaron o éxito da vía reformista e definiron un novo panorama político en España de bipartidismo imperfecto, a raíz da Lei D'Hont, segundo a cal según o número de poboación se asigna un número determinado de deputados, xeralmente potenciándose as zonas rurais: os centristas da UCD, con Adolfo Suárez lograban case unha maioría absoluta (165 deputados); os socialistas do PSOE con Felipe González alcanzaban un grande éxito (118 deputados); os comunistas do PCE con Santiago Carrillo quedaban desorientados polos baixos resultados (20 deputados); os franquistas de Alianza Popular, con Manuel Fraga, sofren unha severa derrota (16 deputados); e os nacionalistas vascos do PNV, con Arzallus e os nacionalistas cataláns; con Jordi Pujol lograron bos resultados.

Tras estas eleccións, España pasaba a ser gobernada polos políticos centristas da UCD, que formarían goberno co presidente Adolfo Suárez.

En 1978 apróbase a vixente Constitución española, en cuxa elaboración participaron Gregorio Peces-Barba (PSOE), Jordi Solé Tura (PCE), Manuel Fraga (Alianza Popular) e Adolfo Suárez, considerados os pais da Constitución. É unha constitución de consenso, que pretendía contentar a todas as forzas políticas e que foi aprobada polo Congreso e en referéndum.

En Galicia, a crise do petróleo ten un profundo impacto en Vigo, ocasionando numerosas folgas e as GRAPO (Grupos de Resistencia Antifascista Primeiro de Outubro) forman parte da oposición externa ao réxime. No 1981 apróbase o Estatuto de Autonomía galego.

Como conclusión, podemos dicir que o réxime franquista caeu por varias causas, como as endóxeas (trasvase dos inmovilistas aos reformistas) e esóxeas (rupturistas) e a crise do petróleo entre outras, producíndose en España a transición democrática, que cristalizará coa entrada de España, á vez que Portugal na CEE no 86. Ademais, no 1982 terá lugar o mundial de fútbol en España e posteriormente os Xogos Olímpicos, ámbolos dous símbolos do desenvolvemento económico dun país.